

Laulmises.

"Tere, tere Gesti wennad,
Tere armjad laulu sõbrad:
Tere mehed, tere naised,
Tere, rikkad, tere, waejed,
Tere, küla noored neiud,
Tere, puna palge peiud!

"Tere, peremees ja pere —
Tere oh, et tere, tere!
Tere, eided, tere atid,
Tere, pere lahked lapsed,
Tere, tütar kulda kinga,
Tere, poega hõbe jalga!

"Tere, tinased tanawad,
Tere, wasejed wärawad,
Tere, teed, kui terajesta,
Tere, suud hõbedesta,
Tere, kuldsed kaewu koogud,
Tere, hõbe sue linnud!

"Tere, tuba toosi kirja,
Toa lagi laasi kirja,
Tere, pörand paberista,
Laulu healed lawerista,
Tere, üleüldeni,
Gesti rahwas hulgan!"

Nõnda terwitab üks lustilik laulik oma raamatute alguses oma kuuljaid ja tema sõnadega terwitan ka mina teid, auustatud "Safala" lugejad. Aga mitte luuletuse lõimi ei taha ma teie filmade ette lüüa, waid wõtsin nõuaks mõne sõna laulmisesest teie filmade ette seadida.

Muusika ehk toonide kunst on kõige kõrgemad kunstide hulgas kõige enam rahwalik, ja tema mitmeküljeliste ilmutuste seas (kas mänguriistade läbi ehk muudu) on laulmine kõige rohkem pruugitud ja laiale lautatud. Aga mis on laulmine?

Laulmine on toonide ühendus sõnadega (luuletustega), mis läbi hinge tundmised saawad ilmutatud. Meie wõiks ka laulmist hinge wõi südame tundmiste kõnaks hüüda. See tundmiste kõne on iga ühe inimese südame tarwitus. Kõik tundmised, mis minu sees on, iga meele mõlgutused, tahawad ennast healedes, aga isekranis toonides ilmutada. Ja see toon tungib ligemise ligi, aratab wastutundmist ehk kõla ja pödrab minu enese kõrwa sõse tagast, minule minu enese tundmistest tunnistust andma, olgu nad rõõmlikud wõi kurblikud. Misugusel wanal mehel ei liiguta üks kaunis armastuse laul südant rinnus ja ei lasse teda seda rõõmu uuest tunda, mis tal noores põlwes esimese armastuse korral südames elas? Ja niisama, kas ei pöfsu noore mehe süda tundmata rõõmu aimamises kiiremalt ja kergemalt pöues? Ehk misugune inimene ei tunneks seda laulu lauldes: "Jeruusalemi, ja Jeesu püha linn," üht ülesrääkimata igatsust selle linna järele? Igale ühele inimesele on muusika feel tutaw. Sellepärast on wäga tõsi, mis keegi ütleb: "Muusika on üleüldine inimeste feel." Ja wanad rahwad seletawad: "Inimese sees elaw muusika on kõige sügawamast südame põhjast tuleja püüdmine tõsibuse, ilu ja headuse järele, püüdmine, et kõik wõliline elu selle seespoolse südame ja hinge tundmisega üks oleks." Wida suuremad need seespoolsed tundmised on, seda enam ilmutawad nad ennast muusika, ilmutawad ennast laulude läbi. Sellepärast on rahwaste üleüldised suured rõõmu ehk kurbuse, õnne ehk õnnetuse ajal kõige enam laulust sünnitanud, nagu usu wõitlused waimulikust ja isamaa õnne ehk õnnetuse ajal ilmalikuid isamaa laulust. Ka delbafse, et iga

noor mees korb elus laulik ja toonide seadja olla, mis tema kõige suuremal õnne ajal ette tulla.

Laulmise wõim (kõrwatuulmine ja heal) on Jumalast peale tummade igale inimesele antud, kui ka mitte igale ühele inimesele ühe suurusel mõõdul. Seda wõimu on iga ühe inimese kohus harida ja kaswataba, et ta wõiks häste laulda, ja laulu Jumala auuks, oma kaasinimeste ja iseenneste kasuks pruukida.

Aga mis kasu saadab laulmine?

Laulmine harib kõige pealt mitmeid inimese waimu jõudust. Haritud saawad:

1) mõistus, sest sinul on tarwis laulu sõnu mõista, niisama laulu toonidest nende ritmuse, wiisi, kõwaduse ja tasanduse järele aru saada ja kätuda, kas laulu sõnade tuum ja worm ja toonide kokkuseadmine kokku sünniwad ehk ei;

2) meelespidamine, sest et sinul sõnad, niisama ka wiis meelese jäädaw, nõnda et ja laule laulda oskad;

3) süda, sest et laul südame tundmist wõib aratada ja waigistada;

4) luuletus wõim, sest et inimese hing koraali läbi maa pealsest elust taewalikule tundmistesse wõib tõstetud saada, rahwa lauluga üle wäljade ja metsade, mägede ja orgude rändab, isamaa lauluga isamaa ilu ja häda tunneb re.;

5) ilususe tundmine selle läbi, et lauludes ilusad eluloob ette saawad toodud. Üks toonide tükk on kõige paremas korras. Last wõi ritmus, wiis re. kõik on ühes ime ilusas ühenduses ja üks toetab teist.

6) Ka tahtmine ei pease laulu wõimu alt lahki, waid laul saadab ja juhib teda headusele ja suurte mõtetele, igaford sinna, millest see laul laulab.

Aga kuulame weel enam laulu kasust. Wana usuisa Luther ütleb: "Üks kõige ilusamatest ja kallimatest Jumala annetest on muusika. Temal on Saadan suuremaks waenlaseks, sest et laulmise läbi palju kiusatusi saawad ära wäärud ja tuhanded kurjad mõtted saawad kautatud. Kurat ei jõua laulmist kannatada. — Muusika on üks kõige parematest kunstidest. Ta saadab kurwastust ära, nagu Sauli juures näha. — Muusika on üks kaswatamise ja karistamise nõu, mis inimest taltsamaks, wiisakamaks ja mõistlikumaks teeb. Muusikat olen ma ifka armastanud. Ta on mind mõnikord nõnda liigutanud ja aratanud, et minul lust jutluse ütlemiseks on tulnud. — Muusika on kõige parem kurwastuse troost, mis läbi süda jälle rahulisemaks ja karastatud saab." Nõnda ütleb Luther.

"Kui teie kurwad olete," nõnda kirjutab üks rõhutatud südamega mees, "ja see teid liialt rõhub, nõnda et ehk meelt ära heitma hakate, siis ütlege: "Wirgu! mina pean Jõhannale ühe laulu lööma, olgu te deum laudamus (sind Jõhann kiidame) ehk mõne muu, sest firi õpetab mind, et Jumal kuuleb hea meelega rõõmsat laulu ja keelte mängu. Ja laulge siis nõnda kawa, kuni mõtted lahkuwad. Tulewad uueste mure mõtted so peale, siis pane neile lauluga wasta. Nõnda wäärate kurbdust ära."

"See on laulu iseloom," ütleb Pythagoras, "et ta inimese hinge maailmaga ühendab."

Teine kuulus kreeka tark Pláton kiidab laulmist mõistuse ja riigi seisukohalt waadates suureks kaswatamise nõuks, mis hingele mõõtu anda piiripidamiseks nii sõnades kui töödes. Laulmise suure wõimu ja mõjumise pärast südame kohta maenitseb ta ühtlast laulmise kurjaste pruukimise eest, sest ka kurjaks wõida laul inimest muuta, kui laul ise kuri olla.

Nende üteluistele tahan weel mõned tükkid ajalooft juure lijada, mis laulu wõimust tunnistust annawad.

Kui aastal 1500 Mailandi linnas falk pagana soldatid ristiusuliste templisse tungis, et risti inimesi

taga kiusata, jäi see soldatite falk korraga imekspannes ja auustates seisma. Südamelikul laulul oli nii suur wägi, et need waenlased kofe risti usku heitsiwad.

Üks firi Hispaania maalt räägib nõnda: "Mõne aasta eest on Madridi linnas neljajahalega laulmist täiskaswatute kui laste juures pruukima hakatud ja kõige pealt waeste majades »del hospicie« ja »de los Desambardos« muusiku meistrite Marsenau ja Blanco juhatamise all. Enne laulu pruukimist oliwad nende fahke waeste-maja lapsed kurja, metsiku loomuga ja oli neile wäga karemat karistust ja hoolikist järele waatamist tarwis. Kiigi walitus ei pidanud laulmisesest lugu. Aga sellest ajast, millal laulmine pruugitawaks sai, walituse wennalik waim nende wahel. Sõnakuulmata olemist oma ülemate wasta ei tule enam ette. Palju lapsi ei taha enam siit lahkuda, waid paluwad ifka weel kauemaks sinna jääda tohtida. Muid wõib neid üksi jalutama minna lasta, ilma et ühtegi kaebust ette tuleks ehk ilma et keegi seatud ajaks puuduks. Lõri laulust ei falli keegi."

Sedajama on Schweitzi maal ja töistes kohtades tähele pandud. Kui midagi muud laulu asemel seadida tahetaks, mis inimese südant selljamaal mõõdul peab harima, siis peaks see asemel pandud nõuu seda korda saatma jõuda, mis laul korda saadab. Aga waewalt wõib küll temale asemikku leida. Seda feelt, mis muusika räägib ja mis nõnda ilma ühegi nähtawa abita südamesse tungib, ei räägi keegi muu. See ep ongi see imekspanemise wäärt asi toonide juures, mis neid nõnda wägemaks teeb. Toon on selle hinge elu ja waimu fandja, kes teda on laulnud. Ta tuleb südamest ja lähed kofe südamesse, ilma ühegi nõuu ja abita, ka siis, kui ehk toonijunnitaja ja kuulja mitte teadwalt tema wõimu ei taha tõine tõise peale juhtida.

Peaks toon selle südames, kuhu ta tunginud, ka weel rohkelt oma tuuma arusaamist eest leidma, seda suurem on ta wõim.

Selle järele ei wõi keegi enam laulu kasu järele küsida. Eks ta ei kinnita, kofuta, arata, ühenda, pühenda südameid ja saada inimest heal: teele ja tööle? — Sellepärast: kaswata oma laulmise wõimu, õpetatagu lastele laulmist! Jean Paul ütleb; "Laulmine annab lastele taewa." Ja G. v. Raumer: "—ilma laulmiseta ei wõi lapsed üleskaswada, kui neist tõeste haritud inimesed peawad saama." Professor Dr. von Palmer kirjutab: "Hingelise (südameliku) muusika sees ilmutab mõtleja inimesele kõigest materiasst lahiline ehk kehata waimu riik; tema sees on midagi ingli farnast, taewalikku ja ta on sellejärele ufke hoidja kõige pühama paiga ees. Üks fool sellepärast, kus mitte hea meelega, mitte palju ja ilusaste ei laulda, on niisama südameata, kui see, kes inimestest on wälja lükatud; temal puudub see ollus, mis kõige rohkem tuumafamat ja wiljakandjamat elu saadab. Muusika aratab enam kui ükski muu ütlemata armastust, õnnistawat ihkamist kõige headuse järele. Sellepärast on tarwis: tahad fina wagast, tõeste häid inimesti kaswataba, siis wõta kallid muusika enesele abiks. Truimat, südamelikumat, paremat abimeest ei leia ja taewas ega maa peal."

Seda tuleb üksi puhtast, heast laulust ütelda. Aga on ka halbu laulust ja need kannawad santi wilja, kui nad so waimuse tungiwad. Nagu kirjade hulgas nii ka muusika tükkide ja laulude laanes on kihti taimi. Saab so süda ühest laulust tõe, õiguse ja puhtuse mõtetega täidetud, waimustab laul sind headele tegudele ja töödele, ülendab ta so waimu taewa poole, siis — õnn sinule! Aga aratab laul so sees halbu mõtteid ja paha, siis on ta ise paha, ühest kurjast waimust oowanud. Mõisuguste laulude eest tagane!

Enneks on seesugust wiimaseid laulust Eestirahwal waga wähe.

On kaks seltsi laulust, mille juures ja iga kord julgeste wõid kofutust otstida ja ikka saad leidma. Need on kiriku laulud ehk koraalid ja rahwa laulud.

"Muusika on püha ja igapäiwne (profan)," ütles Goethe. "Püha sünnitab oma kõrguse järele elu sees tundmist, mis ikka selleks jääwad. Kiriku wiiside pühadus ja rahwa laulude rõõmustus ja kenadus on need kaks hinge, mille otstas ennast muusika uks liigutab. Meis mõlemates punktides tunnistab ta igal ajal oma wähenemata wõimu."

Selle ütelse täsiidust õpetab meid nende nimetatud laulude kaswamise kait tundma, mida lühidelt rääkida tahan.

(Särg jääb tulema.)

Paapstidest ja Jesuiitidest

VII.

Niisuguste tööstide waral ja töd jautamisel wõis Jesuiitide ordo suuri asju forda saata. Jesuiitidest oli igas maailma jaus, iga rahwa hulgas, igas maa-konnas, igas seisuses ja seltskonnas. Ordo õpetamise ajal oli tal 22,589 liiget, 24 profesit maja, 669 kollegiat ehk suurkooli, 176 seminari, 61 uue liikmete kaswatamise ja õpetamise maja, 335 pädlinna ja 273 missoni kohta. Jesuiitide wägi ja wõimus kaswis isääraniis jöubjaste 30 aastalise aja ajal. Memad juhatastwad sell korral ilma maa rahwaid. Ordo wõis isenesest tunnistada, et ükstei wägi maa peal oma suurus ja sügawuse poolest temaga ennast wõrrelba ei wõida, sest ka karkude waral seisaw paapstide walitus oli ennast oma noorema abilise kaitsemise alla annud, usaldates, et see wana endist hiilgust temale tagasi saaks tooma. Aga igal ajal on oma aeg ja iga. Mõdagi ei ole jäädaw, waid kõik on muutlik. Kõik asjad ibanewad, kaswawad kangeks, jöuawad oma mehe easte ja hakkawad siis tagurpidi wanaduse radei kädima, langewad enam ja enam wanaduse nõdruse sisse, lõpetawad oma selle kujulist olemist ja annawad järeletulewa olemistele maad. Igal ajal on omad tarwitused. See on seadus, mille alla ennast iga asi ilma peal, ka kõik, mis inimestest nii waimu kui looduse põllul on ette toodud, peab alandama.

Ka Jesuiitide ordu pidi selle seaduse alla ennast painutama. Wõtame waewaks järk järgult Jes. ordu alasmäe käimist waadata, pärast seda, kui meie teda oma kõige kõrgema künkale oleme saatnud.

1. Kõige esimene rikkumise raasuke ilmutas ennast ordo südames. Mida enam ordo omandus ja wägi kaswis, seda enam tungistwad suuremat sügu inimised ordo eesfeisuse. Alama liikmete waew ja töd, isenesese ärakajamine, isääraniis ordo kaswamise ajal, ei olnud neid awatelenud, aga küll meelitas nüüd neid ordo ütlemata suur auu, mis neile nii wõrstide kui töiste preestrate hulgas osaks sai. Ordo andis oma liikmetele igas tüüis prii woli oma tahtmise järele elamiseks, kui see ordole kahju ei teinud, ja oli rõõmus, kui suurema seifuse inimeste ordo liigeteks heitis. Sellest sündis suur kahju, sest suuremat seifust hakati ülemaks pidama, kui suuremaid waimu andeid. Mida enam suurema seifuse liikmeid ordo eesfeisjateks ja nende harjunud eluwiisid pruugitawaks jaiwad, seda enam kadus neist alandus ja kaswis toredus ja walitsemise ahnus. Just nagu paapstidega lugu oli olnud, nõnda oli nüüd lugu Jesuiitide seltsiga: mida enam walitsemise kond laemale lagunes, seda puudulikumaks läks ülem walitus. Mitte enam ei waadatud usu elawuse ja juure waimu annete peale kõrgema kõtade täitmise juures, waid wäljaspoolse kõrguse ja juure sündimise peale. Kui ka ordo põhjusseaduste järele ei olnud wõimalik üsna wõimatumaid ametisse panna, siiski sündis küllalt, et keskmiste annetega inimesed kõrgemaid kõtete täitstwad, ja kõrgema annetega nende kätü täitjad oliwad. Ja kõige sandem oli see, et niisugune wõimatu siiski ennast üli targaks pidi arwama, kui ta märkas, kui palju tuhandid tingimata tema tahtmist täitstwad ja misuguse rajamata wõimusega ta nende läbi funingaid ja keisrib ja ilma rahwaid walitstes.

2. Kuna ordo kindralil päewiti jada kaupä kaskufi ja seadust oli anda, siis ei wõinud ta ommeti igas asjas kindral-kongregationilt nõuu küsida. Ta harjus ilma temata, nagu paapst ilma kardinaal-kollegiumita walitfema. Nende liikmetele ei wõinud see meele järele

olla. Aga et kindral eluajaks oli walitatud, ei wõinud nad temale midagi teha, pealegi kui ta mitte ordo põhjusseaduste piiridest üle ei astunud. Sellepärast püüdsiwad nemad sagekaste, just nagu kardinalid uue paapsti walitsemise ajal tegiwad, ennast niisuguse kindrali eest hoida, kellest nad arwastwad, et ta kaunis isewalitusse himuline on. Kui see forda läks, siis oli neil pehme mehete pädks, ehk kui see oma päris loomu oli mõistnud peibus hoida ja nüüd seda ilmutas, siis oliwad nad suuremas kimbust kui enne. Waemalt sai weel nüüd niisugune kindral ametisse, kellega suurem hull rahul oli. Wimate palus kindral-kongregation aastal 1661 paapsti, kindrali kõtata üsna ära kautada ja selle asemele uut wikariuse kõtata asutada. Niisugust wikari ehk asemikku oli luba igal ajal ametist lahti teha. See seadus oli küll tarwilik, aga wähenendas siiski ordo pädwalitfusse wõimust ja kautas ordo sündsa ja tululiku seaduste kõtata imekspanemist, nagu see siamaale rahwa hulgas oli olnud.

3. Ka rikkuse kaswamine oli kahjulik. Mis sündis ordo liikmeid ennast nii waga waewama, kui ommeti kõi kirstud ja kastiid kuhjaga täis oliwad? Ka ordo ülemad hakkastwad pehmet elu-armastama ja seda enam, mida kõrgemast seifusest ja juba pehmet elu nad harjunud oliwad.

Siis oli ordol juba algusest saadik palju waenlasi. Isääraniis oli neil katoliku preestrate wasta wõitlemist. Jesuiitid oliwad paapsti pai lapsed, oliwad paapsti noorem poeg, kelle eest wanema laste rehnungi peale enam hoolitfedi. Nende jaus oli iga parem palk. Kõrge saagi saatwamad kiriku kõtad oliwad nende käes. Sagekaste aitaswad nad paapsti raha-kitsikuses ja jaiwad selle eest rikkalikult tasutud. Mõnda tehtud töust, kellest preester inimest peasta ei wõinud, wõis Jesuiit oma ordo kaskust kergelt kõrwale lükata. Kui preester oma kogudust oli kaswatanud ja waewaga korrapäralise pihtile harjutanud, siis tungis Jesuiit nagu hunt lammaste hulka, waimustas neid päd-pihtile, kuulas nende patud üle, andis nad andeks, pani raha tasku ja riisus nõnda paari päewa sees selle saagi, mis kohaline preester oma loikufeks pifa hoolikandmise järele oli hoidnud. Niisama riisustwad nad suuremal mõedul töiste preestrate oja: kui 1639 mõned ewangeli usku heitnud riigi linnad jaiwad sünitunud kiriku wara kato-liiklastele tagasi andma, mõiststwad Jesuiitid targaste seda wara enestele saata, nõnda et need ordo (Franziskuse ja Dominikuse), kelle warandus see enne oli olnud, omast ilma jaiwad. Igaft igal pool ette wõetawast asjast sai ordo eesfeisus oma liikmete läbi ruttu teadmist ja nõnda oli sellel wõimalik, ennast asja wasta walmitstada. Kõik see sünnitas neile wastasteid.

4. Aga Jesuiitid mõiststwad paapstist oma paesus pidada ja nende läbi preestrate perekonda oma teenistuses hoida ja Jesuiitid oliwad paapstide mõel ja sõna. Memad oliwad ewangeli usuliste hulga kaswamist kahandanud, nemad oliwad arwamata pagana rahwaid paapsti alamaks teinud; nende liikmed oliwad Hiina keisrite juures Pekingis tähetundjad ja suuretüki walajad, oliwad Dshaapanis rahwa seas töds ja tegiwad ka Euroopa ewangeliimi wõrstide majades salajas sigitawalt tödd. Mii kirjas kui kirikus, nii usu kui teaduse põllul kaitststwad ja elustastwad nad kiriku wäge ja wõimust.

See saatis neile küll ühelt poolt kahju, aga saatis teiselt poolt suurt kahju. Riigi walitfused ei wõinud mitte waguft seista niisuguste õpetuste kõtata, nagu enne nimetatud Bellarmin ja mitmed töised rahwale kuulustastwad. See rahwa mäsama kihutamise wõrstide wõimuse wasta sündis nimelt 16. ja 17. aasta-sadabel. Jesuiitide õpetused kandstwad külwatud seemne taolist wilja, mis kõi wõrstist ehmatas. Igal pool töufis nende tagakajamine. Kõik Jesuiitide wastasteid, kellest puudus ei olnud, pakkustwad selleks oma abi. Nende wasta tösteti palju põhjendatud ja ka põhjata kaebdust. Aga kurjategijad nad läbistiku oliwad, seda ei maksa salata. Ja kui nad peastwad pahandama, et neift siin mõnda paha rädgitaftse, siis peawad nad töifelt poolt waga tänuks olema, et weel waga palju nende üleantusest awaldamata jätastse.

Nagu igale poole, oliwad Jesuiitid ka 1580 a. Inglismaale sisse hiilinud ja rahwast funinga proua Eliisabeti wasta mäsama kihutanud. Aga nendega tehti lühike otfus: nad akti üle päd kaela maalt wälja, mõned pisteti puuri ja pädkurjategijad surmati ära. Aga jälle oliwad nad salajalt maale tunginud ja mäsamist 1605 aastal oja wõtnud. See mäsaja selts tahtis funingat kõige parlamendiga piisirohu abil tae-

wasfe awitada. Nõu läks nurja. Kurjategijad jaiwad oma teenitud palga kätte. Surma nuhtlust pidi ka üks Jesuiit kannatama. Aga see kurjategija jai pärastpoole paapstist pealegi pühade kirja töstetud.

Brantsufemaal hakkas Jesuiitide tagakajamine 17. aasta sajal. Kõikidest armastatud funingat Hendrik IV. osti üks Jesuiit tahtnud jala surma saata, mis sellel forda ei läinud. Aga aastal 1610 langes Hendrik onnemeti mõrtjuka käe läbi, mis ka Jesuiitide töd deldi olewat, ehk küll nad sell korral seda salgastwad. Siiski rahwa wiha nende wasta ei jöudnud nad sellega waigistada. Nende wasta jödistwad waba waimuga inimesed kunni 1764 aastani, millal nad parlamendi otfufe järele funinga kätü peale maalt wälja akti. Nimelt oli üks ordo liige Jba=Indias suure raha panga asutanud, palju raha taskusse pistnud ja siis pankrotti teinud. Seda raha nõueti ordo eesfeisuse käest, sest et selts põhjuskirjabe järele iga liikme töd ja toimetuse eest wastutama peab, kuna ükski liige ise oma kohaline ei wõi olla, waid kõi asjad ikka ordo nimel, ordo teadmist ja juhatusel toimetab. Agufes ei tahtnud ordo mitte maksa ja pärast oli see hiljaks jäänud, sest juba näidati neile ufje awaust.

Hispaaniamaalt jaiwad nad 1767 ilma pikema protfessita ära aktud.

Portogalias algas nende tagakajamine 1750. Wägew minister Bombal oli nende wihasem waenlane. Efiteks wõttis ta neilt kiriku kõtad, siis zensuri õiguse ja wiimaks koolide ülewaatamise woli ära. Riikwa maawaristemine tegi tülile natufene wahet. Imekspanemise wäart olla selle maawaristemise juures, nagu mõned historikud jutustawad, et kõige efiteks inkwiisitsio kõtata maja ja Jesuiitide kollegium põrmuse olla langenu. Pärast neid häda-õhu päewi saatis Bombal funinga piht-isa, kes Jesuiit oli, oma teed. Paapsti käest muretstas ta ühe kirja, mille sees seltsi uendamist kätastse. Aga sellest ei olnud Bombalile küll. Ta kautas ordo Portogaliast töeste ära, sest et Jesuiitid funinga elu wasta oliwad jala nõu wõtnud. Neift saadeti oja Itaalia maale ja oja heideti wangitorni, kust nad alles pärast funinga surma peastwad. Ordo wara wõeti riigi omanduseks. Kui ka pärast Jesuiitid aega mõdda maale jälle tagasi tulwad, siiski endist wõimust ei saanud nad millalgi enam oma kätte.

Enamist igas riigis sündis nendega niisama. Üfki kahes ketseri riigis, Wene- ja Preifimaal, leidstwad nad weel tuge, sest et neid siin kooliõpetajateks tarwitadi.

(Särg jääb tulema.)

Ralja Mart ja Ralja Pärt.

Ralja Pärt: Oi wennikene! Postipapa efitib ka wahest!

Ralja Mart: Lohoo! Sa oled jo seie ajani ikka arwanud, et tema ilmestmata on.

Ralja Pärt: Arwastin? Hm! Aga nüüd on tema suure efituse teinud. Kae, siin on Eesti Postimehe nummer 23 ja waata siin seifab pealkiri Wäljamaalt ja mis tuleb nüüd? Wenemaa. Kas see ei ole üks suur efitus? Wenemaad on tema Wäljamaa sisse pannud?

Ralja Mart: Tõeste? Oh ja heldene heldene, endine Ulejöe Kooli-Juhan! Wenemaad on ta töeste Wäljamaa sisse pannud. Oh ja Kooli-Jürka oma geograafia tundmisega!

Ralja Pärt: Tema kirjutab seal numris nii wahwaste omast uuest Baltia riigist, et enam meelegi ei tulnud, et Baltia alles Wenemaa sees. Tegid seda fogemata!

Ralja Mart: Eesti Postimees paneb Wenemaad Wäljamaa sisse — fogemata? No jah, nii tehakse kõi meil fogemata!

Söber rüüpab nahk-kotist — fogemata,

Helme Mart teeb nime — fogemata,

Koostorg teeb kōnet — fogemata,

Eesti Postimees on "Ralja Mart" — fogemata,

Pärt Suia kirjutab — fogemata,

Puurag rädgib "Leits" — fogemata,

Harry Jannsen sünnib — fogemata.

Ralja Pärt: Need kolm wiimast ei pafti kofku —

Ralja Mart: Kogemata!

Ralja Pärt: Need on igüks omast kohast mehed —

Ralja Mart: Kogemata!

T.